

Intelektuální, organizační a technická kompatibilita

Proces ukončení bipolární blokové konfrontace, provázený vznikem nových politických struktur ve střední a východní Evropě, vytvořil slibnou perspektivu posilování evropské bezpečnosti. Na druhé straně složitost výstavby demokratických institucí, transformace k tržním ekonomikám, vzrůst nacionálních a etnických sporů vytváří prostor pro vznik nových rizik a ohrožení bezpečnosti. Co z této situace pro státy střední Evropy a zejména České republiky vyplývá?

* * *

Česká republika se ocitla prostorově i časově mezi stabilizovaným a integrujícím se systémem západoevropských států, jejichž bezpečnost je garantována NATO, EU, ZEU a nestabilním a dezintegrujícím se územím na východě a na jihu, s těžko předvídatelným společensko-politickým, ekonomickým, sociálním a etnicko-nacionálním pohybem.

Bezpečnost států střední Evropy, nacházejících se v oblasti působnosti obou těchto trendů, integrace a fragmentace, není garantována žádným systémem mezinárodních smluv. Hovoří se o tzv. bezpečnostním vakuu. Zejména obtížná předvídatelnost budoucího vývoje staví dnes otázku zajištění bezpečnosti do popředí zájmu vrcholných orgánů státu. Přes složitost a různorodost nových rizik jsme vesměs přesvědčeni, že v současnosti se Česká republika nemusí obávat žádného vojenského ohrožení. Dominující jsou rizika nevojenská. Tato příznivá situace vytváří časový prostor pro uskutečňování cílevědomé transformace bezpečnostních struktur a Armády ČR. Zde je si třeba uvědomit, že **bezpečnost nelze v současné době chápat pouze jako záležitost vojenskou**. Na zajištění bezpečnosti má vliv řada složek, včetně jejich aspektů ekonomických, ekologických, sociálních a dalších. Z dlouhodobého hlediska má rozhodující význam složka zahraničně-politická, vojenská a vnitřně-bezpečnostní.

Jak zajistit bezpečnost ČR?

Česká republika, jako malý stát v Evropě, má pouze omezené možnosti zajištění bezpečnosti vlastními silami. V současné době využívá ČR skutečnosti, že reálné přímé nebezpečí nehrozí. Ale konečným řešením bezpečnostních problémů České republiky může být pouze její integrace do evropských bezpečnostních struktur. I když z řady důvodů takové začlenění není možné okamžitě, zůstává naším strategickým cílem. Vzniklé přechodné meziobdobí je třeba efektivně využít k postupnému přibližování k stanovenému cíli, vytváření podmínek, aby přechod do evropských struktur byl co nejhladší, nevyvolal otřesy, aby byl přínosem pro obě strany.

Za organizaci, která má, a snad jako jediná, předpoklady a schopnosti zabezpečit mír a bezpečnost na evropském kontinentu považujeme Severoatlantickou alianci. Svoji sílu, jak

fyzickou, tak intelektuální, prokázala během dlouhého období studené války. Česká republika se hlásí ke stejným hodnotám, které je NATO připravena bránit, a členství v NATO považuje za strategický cíl své politiky. Je připravena vynaložit úsilí pro vytvoření předpokladů nezbytných pro přijetí do této organizace. Příznivé podmínky pro to vytváří účast v programu Partnerství pro mír a podíl na činnosti Severoatlantické rady pro spolupráci. Dává to možnost korigovat naše programy a postup na základě konzultací, přímé spolupráce, společných cvičení a přejímání zkušeností armád členských států NATO.

Budování kompatibility se státy NATO

O vytváření prostředí kompatibilního se státy NATO se snažíme zejména ze tří důvodů:

- ① S cílem modernizovat naši armádu.
- ② Připravit se na účast v mezinárodních mírových operacích.
- ③ Vytvořit podmínky příznivé pro začlenění do NATO.

Příprava na budoucnost, a tou je ze současného hlediska příprava na členství v NATO, musí probíhat ve dvou rovinách, v rovině politické a vojenské. Nezbytné předpoklady musí být též vytvořeny v oblasti ekonomické.

■ V politické rovině se jedná zejména o následující okruhy úkolů:

- dobudování pluralitního demokratického státního zřízení,
- uplatnění principů svobodné tržní ekonomiky,
- dosažení právního charakteru státu, plného respektování lidských práv a občanských svobod, včetně práv menšin,
- respektování principu mírového řešení sporů, odmítnutí agrese jako prostředku řešení sporů,
- přijetí zásady nenarušitelnosti hranic, spolupráce a stability vztahů se sousedy

■ Ve vojenské rovině půjde zejména o:

- zabezpečení civilní kontroly nad ozbrojenými silami,
- vypracování kompatibilních postupů, včetně výchovy a výcviku vojsk,
- postupnou akvizici „interoperabilní“ techniky,
- společný výcvik s jednotkami NATO,

Přijetí do Severoatlantické aliance neznamená pouze práva, pouze záruky, ale nese s sebou i povinnosti. Integrace do širších bezpečnostních struktur znamená vzdát se části své suverenity ve prospěch širšího celku, podřídit své zájmy zájmům širšího společenství. Samozřejmostí bude muset být převzetí části zodpovědnosti za společnou obranu. Problematika obrany bude muset být zarámována legislativními opatřeními. Splnění těchto kritérií nebude automaticky garantovat přijetí do NATO, včlenění do NATO bude záležitostí realistického zhodnocení bezpečnostní situace v transatlantických souvislostech.

Budování ozbrojených sil kompatibilních a připravených k začlenění do NATO bude znamenat realizovat ve vojenské oblasti některá opatření charakteru intelektuálního, organizačního a vojensko-technického.

Z hlediska intelektuálního, či organizačního v širším slova smyslu, půjde zejména o změnu myšlení a změnu stylu práce. Kromě zlepšení jazykových znalostí půjde o přizpůsobení postupů přijímání a realizace rozhodnutí, přizpůsobení dokumentů, vojenských termínů a situačních značek, výcvikových postupů, sjednocení stupňů pohotovosti, kritérií hodnocení ap. V této oblasti jsme již udělali první úspěšné kroky. Byla vypracována nová operační doktrína AČR, provedena první operační cvičení armádních sborů s použitím situačních značek kompatibilních se značkami NATO.

Z hlediska systémové transformace AČR na armádu slučitelnou s armádami vyspělých států je důležité věnovat pozornost několika oblastem, které zdánlivě s kompatibilitou souvisí pouze okrajově, ale ve skutečnosti jsou jejím základem:

1. Vypracování a uplatnění zásad tvorby transparentního vojenského rozpočtu, vycházejícího z formulace cílů obrany a výstavby ozbrojených sil, přístupného kontrole parlamentem a veřejností.

2. Vypracování nové, dlouhodobé obranné strategie ČR, včetně:

- identifikace a analýzy vojenských rizik a jejich vlivu na bezpečnost státu,
 - legislativního rámce zabezpečení národní obrany,
 - budoucí organizace ozbrojených sil ČR,
 - efektivního využívání zdrojů pro potřeby obrany,
 - uplatnění standardů NATO v oblasti řízení, velení a spojení,
 - uplatnění postupů plánování a kontroly akvizičních postupů,
 - možnosti využití vojenské výzkumné, vývojové a výrobní báze ČR pro potřeby NATO.
- V současné době byl zdárně ukončen první cyklus uplatnění systému plánování, programování a rozpočtování v ozbrojených silách ČR a je zahajován druhý cyklus.

3. Zdokonalování mechanismů demokratické kontroly ozbrojených sil na úrovni obvyklou v členských státech NATO. Řada opatření již byla přijata. Armáda ČR je apolitická, není povolena žádná politická činnost v rámci ozbrojených sil. Kontrolu ozbrojených sil zabezpečuje parlament a jeho branně bezpečnostní výbor.

4. Vybudování personálního systému respektujícího právní prostředí, práva jednotlivce a princip dobrovolnosti a svobody volby mezi vojenskou a alternativní civilní službou, směřujícího k plně nebo částečně dobrovolné profesionální vojenské službě. Nový personální systém by měl být uveden do praxe koncem roku 1997. Snahou je zvýšit počet profesionálních vojáků a zvýšit přitažlivost vojenské služby.

5. Vybudování systému vojenského vzdělávání, zahrnujícího, alespoň na vrcholové úrovni, též civilní pracovníky, jejichž úloha v orgánech zabývajících se bezpečností vzrůstá. Měli bychom dosáhnout začlenění systému vojenského vzdělávání do sítě vojenských vzdělávacích institucí NATO. Pokračovat ve výměnách studentů, doktorantů i učitelů, rozvinout program účinné jazykové přípravy.

6. Vybudování nového systému vztahu k tisku a styku s veřejností, svým dosahem postupujícího celou strukturou obrany, na všech úrovních velení, a překlenujícího mezeru mezi ozbrojenými silami a veřejností.

7. Vybudování systému akvizice výzbroje, vojenské techniky, zařízení a materiálu přizpůsobeného tržní ekonomice. Současně prosazovat podíl našich výzkumných a vývojových pracovišť na programech NATO, podílet se na koordinaci vyzbrojování v rámci NATO.

■ Kompatibilita struktury AČR

Z hlediska **organizační kompatibility** již mnohé bylo vykonáno. Od okamžiku vytvoření České republiky (koncem roku 1992) probíhá cílevědomé budování nové armády, již s ohledem na kompatibilitu s ozbrojenými silami států NATO. Lze říci, že restrukturalizace ozbrojených sil je vedena spíše s cílem jejich přizpůsobení integračním cílům než jako potřeba naplnění bezprostředních požadavků a potřeb obrany. Ozbrojené síly České republiky jsou vytvářeny jako síly obranného charakteru, rozsahem odpovídající stanoveným úkolům, početně se blížíci standardnímu podílu západoevropských armád, tj. asi 0,6 - 0,7 % populace.

Ozbrojené síly České republiky dnes tvoří **pozemní vojsko** (zahrnující polní vojsko, síly rychlé reakce a vojsko územní obrany) a **vzdušné síly** (tvořené letectvem a protivzdušnou obranou).

Pozemní vojsko představuje 2 armádní sbory, tvořené 7 mechanizovanými brigádami (z nichž 3 jsou aktivní v míru) a 1 brigádou rychlého nasazení. Brigády se člení na mechanizované prapory, prapory jsou tvořeny mechanizovanými a tankovými rotami. Vojsko územní obrany je tvořeno 14 válečně vytvářenými brigádami územní obrany. Tyto brigády mají různou organizační strukturu a jsou předurčeny k plnění úkolů na svém teritoriu.

V roce 1993 byla realizována transformace ministerstva obrany a generálního štábu. Ministerstvo obrany a generální štáb nyní představují strategickou úroveň velení AČR, tvořenou operačním štábem, štábem pozemního vojska, letectva, protivzdušné obrany a logistiky. Operační úroveň představují velitelství dvou armádních sborů v Táboře a Olomouci, velitelství sboru taktického letectva v Hradci Králové, sboru protivzdušné obrany a velitelství logistiky, dislokované ve Staré Boleslavi.

Bývalá divizní struktura ozbrojených sil je plně transformována na brigádní.

Přesto, že mnohé bylo vykonáno, určité modifikace si vyžádá ještě struktura řízení a velení. Řízení a velení nikoli v úzkém smyslu komunikačních prostředků, ale v širším smyslu zabezpečení koordinace případného mnohonárodního úsilí k dosažení jediného politického a odpovídajících vojenských cílů.

■ Kompatibilita vojenské techniky

Vojensko-technická opatření, zahrnující přezbrojení AČR výzbrojí a technikou slučitelnou s obdobnými prostředky armád států NATO, představují záležitost ekonomicky nejnáročnější a také zřejmě časově nejdelší. Nikdy se nepodaří dosáhnout úplné technické kompatibility. A snad to ani není účelné.

Vojenská technika se neustále zdokonaluje a mění a žádná armáda nemůže udržovat své síly na špičkové úrovni ve všech oblastech. V některých oblastech, jako výpočetní technika,

je vývoj tak překotný, že v okamžiku přezbrojení armády je technika již zastaralá. Cyklus modernizace nikdy nekončí. Ještě dlouho budeme používat T72, BVP; mají dlouhou životnost, jejich výměna je nákladnou záležitostí a ani si to situace nevyžaduje. Kromě toho je možné zvýšit slučitelnost takto vyzbrojených jednotek jejich modernizací.

AČR, a jistě i další armády, nebudou moci veškerou techniku nakupovat v zahraničí. V mnoha oborech, zejména u technických prostředků používaných masově, bude muset nakupovat techniku od domácích výrobců. Přejde to levněji a podporuje to domácí průmysl.

Bude proto nutno zabezpečit, aby veškerý nově zahajovaný vývoj a výroba v českém průmyslu odpovídala co v největším rozsahu normám a požadavkům obvyklým v armádách států NATO. Nabízí se zde lákavá možnost výrobní kooperace nejen s průmyslovými podniky států NATO, ale i s podniky sousedních zemí.

Princip postupného nárůstu kompatibility

Z hlediska pořadí bude nutno postupovat od jednoduššího ke složitějšímu. Vyjít ze spolupráce a společných cvičení taktických jednotek, přes spolupráci a společná cvičení štábů na operační úrovni připravovat opatření směřující k dosažení plné kompatibility.

V prvních etapách bude potřeba zejména:

- zvládnout anglický jazyk,
- dosáhnout vzájemného pochopení postupů přijímání rozhodnutí, vydávání rozkazů a zabezpečení součinnosti - používání společných symbolů a značek, sjednocení terminologie, sjednocení vojenských doktrin,
- sjednocení systémů řízení, velení a spojení - nikoli co do prostředků, ale aby mohly spolupracovat (frekvenční pásma, počítačové programy). V této oblasti lze předpokládat následující pořadí:

1. Interoperabilita systémů řízení, velení a spojení letectva a PVO. Koncem roku 1995 budou všechny vojenské letouny vybaveny identifikačním zařízením kompatibilním se systémem NATO. Do roku 1998 by mělo být dosaženo plné harmonizace a integrace služeb pro letový provoz.
2. Kompatibilita a interoperabilita počítačových systémů velení, řízení, spojení a informatizace pozemního vojska.
3. Kompatibilita se spojovacími systémy NATO.
4. Interoperabilita průzkumných systémů - její dosažení je plánováno až po roce 2000.
5. Další opatření, zejména:
 - sjednocení a vzájemná zaměnitelnost munice,
 - sjednocení a vzájemná zaměnitelnost PHM,
 - sjednocení (propojení) systémů řízení palby, zejména dělostřelectva,
 - sjednocení přípojných mechanismů (polní elektrické zásuvky, připojení přívěsů, ap.),
 - sjednocení systémů logistiky.

V každém druhu vojska by měl být vypracován časový program postupného přibližování standardům NATO. Veškeré změny, reorganizace, přezbrojování, nákup techniky, vytváření

systémů by mělo být podřízeno hledisku postupného zvyšování kompatibility. Také všechny dodávky do armády, zahajování nových vývojů a výroby musí být podřízeny tomuto hledisku.

Výše uvedené se týká zejména pozemního vojska. V letectvu a PVO je situace obtížnější, neboť se jedná o velice nákladnou techniku. Princip postupného nárůstu kompatibility ale bude stejný - od řízení a velení, přes společné postupy, modifikaci řádů a předpisů, přes propojení systémů řízení, velení a spojení až po jednotnou výzbroj a techniku. Vysokou prioritou zde nabývá úkol zajistit spolehlivou identifikaci a odlišení vlastního prostředku a prostředku případného protivníka.

Postupovat bude třeba tak, aby byla zajištěna vyváženost sil a prostředků, vyváženost možných bojových, podpůrných a zabezpečovacích prostředků.

Naše bezprostřední úkoly

Je pravda, že hlavní druhy současné vojenské techniky byly zavedeny do výzbroje AČR před deseti, patnácti lety, některé se blíží hranici své životnosti. Narůstají problémy se zásobováním náhradními díly a zajišťováním oprav. Ovšem podle propočtů některých odborníků, nákup hlavních druhů výzbroje a techniky, vybudování technického zajištění, strategických zásob munice a provozních hmot na 30 dnů boje tak, abychom se dostali na úroveň např. Belgie, by vyžadovalo investici 150 miliard dolarů. Taková cesta je jak krátkodobě, tak i dlouhodobě zcela nereálná. V roce 1992 bylo na nákup vojenského materiálu vyčleněno 1,4 miliardy Kč.

Z těchto úvah vyplývá pro nejbližší období:

- nezbytnost provozování stávající techniky,
- účelnost modernizace, tam kde je to možné,
- nákup nové techniky v zahraničí pouze postupně, podle stanovených priorit,
- snažit se o zajištění mezinárodních kooperací a kompenzací,
- všude, kde je to možné a kde je předpoklad dosažení vysoké kvality, preferovat domácí průmysl (je levnější).

Z hlediska přezbrojování bude třeba prioritně zajistit modernizaci spojovací sítě a návazně systémů řízení, velení a průzkumu. Na druhém místě zřejmě bude modernizace stávajících systémů tak, aby umožňovaly spolupráci se systémy NATO. Jde zejména o systémy řízení palby, systémy rozpoznávání svůj/cizí, prostředky nočního vidění a zaměřování, navigační zařízení apod. Teprve dalším krokem může být nákup nových zbraňových systémů a výměna stávajících.

Hlavní překážkou spolupráce se zeměmi NATO je jazyková bariéra a vzájemné pochopení. Plná kompatibilita zbraňových systémů má druhořadý význam a nepředstavuje významnou překážku přibližování k evropským bezpečnostním strukturám.

Při vytváření předpokladů kompatibility by přednost měla být dána silám rychlého nasazení, u kterých lze předpokládat brzké a časté nasazení společně se silami NATO v mírových operacích.

* * *

V každém případě vybudování moderní armády bez ohledu na to, zda jsme přesvědčeni o jejím brzkém začlenění do struktur NATO, nebo předpokládáme pomalejší postup, není možné bez jejího přizpůsobení standardům platným v NATO, bez postupné obměny výzbroje, bez převzetí pozitivních zkušeností a rozvíjení spolupráce s moderními armádami demokratických států.

Strategické cíle a mnohé úkoly jsou společné mnohým státům střední a východní Evropy, procházejícím procesem transformace. To vytváří předpoklady pro hledání a nalezení cest když už ne společného, tak alespoň koordinovaného postupu, založeného na vzájemné informovanosti a spolupráci všude tam, kde je to možné a vzájemně prospěšné.

Ukazuje se, že nejlépe fungují jednotky, které mají největší disciplínu, výcvik a kde se tvrdě na něčem pracuje. Příkladem je brigáda rychlého nasazení. Všechno to samozřejmě souvisí s vytvářením kompatibility se Severoatlantickou aliancí, do níž bychom rádi vstoupili, chce to prostě, aby od vlády až po posledního občana si každý uvědomoval, že dnes nás nikde nikdo neohrožuje, že žádná armáda se na nás nechystá, žádný stát si nebrousí zuby a nechystá přepadení ČR, ale to neznamená, že je navždy vyhráno, že bude již navždy mír a že armáda se může rozpustit. Za čtyři, za pět let může nastat třeba situace velmi nebezpečná. Uvědomme si, že na evropské půdě jsou v tuto chvíli dvě vojenské konfrontace. Pár set kilometrů od nás. Co se může stát, nevíme. A teď je zapotřebí přece jenom obnovovat ty všechny systémy, které slouží eventuálním zálohám, a sklady, a to všechno chátrá, to všechno vyžaduje peníze; vyžaduje to nejen peníze, vyžaduje to tedy tu tvorbu těch zákonů, ale především a hlavně to vyžaduje obecné pochopení smyslu armády, jejího významu.

Václav Havel: Hovory z Lán (leden 1995).